

Možnosti a dopady realizace bodu 40 závěrečných doporučení Výboru pro práva dítěte v České republice z r. 2011

Pavla Boučková

Uvědomme si tu nespravedlnost, bít děti. Bijeme, abychom působili bolest. Zákon nám nedovoluje působit bolest nikomu jinému než našim dětem. Bití vězňů a vojáků, bití žen a služebných jsou součástí nežádoucí, kruté minulosti. Naše zákony zakazují bít zvířata.

Proč naše děti?

Ian Hassall, Dětský komisař Nového Zélandu, 1993

I. Úvod¹

Tato studie má ověřit možnosti realizace bodu 40 závěrečných doporučení Výboru pro práva dítěte Organizace Spojených národů (dále Výbor), které byly formulovány v souvislosti s projednáním zprávy České republiky předložené v souladu s čl. 44 Úmluvy². Tímto bodem svých doporučení Výbor vyslovil naléhavou žádost, aby Česká republika čelila široce rozšířené toleranci vůči tělesným trestům, mj. formou osvětových a vzdělávacích programů pro veřejnost, s cílem podpořit používání alternativních disciplinárních opatření v souladu s vlastní důstojností dítěte, a aby rovněž zajistila zákaz tělesných trestů ve všech prostředích, včetně rodinného prostředí. Cílem této analýzy tedy je identifikovat možnosti realizace právní úpravy explicitního zákazu všech forem násilí na dětech ve všech prostředích, jak zní konečný požadavek Výboru ve vztahu k České republice. Využívá inspirace právními normami jiných evropských států, které porovnává za účelem výběru nejlepšího řešení pro Českou republiku.

II. Vlastní odborný text

Tato studie identifikuje možnosti využití zkušeností plynoucích z právní úpravy jiných evropských států, především těch, které zákaz tělesných trestů ve všech prostředích včetně rodinného uplatňují. Analyzuje za tím účelem právní úpravu Norska, Finska, Švédska, Německa, Rakouska a Polska, a srovnává ji s právní úpravou Slovenska a Velké Británie, kde není zákaz tělesných trestů ve všech prostředích uplatňován. Dále se věnuje identifikaci dopadů právní úpravy zákazu tělesných trestů dětí ve všech prostředích na základě vyhodnocení zkušeností v zemích, které již tuto právní úpravu zavedly.

¹ Použité členění vyplývá z požadavku objednatele dle smlouvy.

² Výbor pro práva dítěte, Česká republika, *Závěrečná doporučení ke třetí a čtvrté periodické zprávě*, 4. srpna 2011 CRC/C/CZE/CO/3-4, dostupné na http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC/C/CZE/CO/3-4&Lang=En (navštíveno dne 2. 5. 2015).

A1 Švédsko

Švédsko je historicky první zemí, která zcela zakázala tělesné tresty na dětech. Toto legislativní opatření mělo od počátku širokou podporu švédské veřejnosti. Nabízená vysvětlení obvykle zmiňují kombinaci příznivých strukturálních a historických faktorů. Poukazují na tradici Švédů řešit konflikty dohodou po vzájemné diskusi. Druhou často zmiňovanou příčinou je důraz na rovnost mezi muži a ženami ve Švédsku. V souvislosti s podporou rovných příležitostí mužů a žen Švédsko vytváří prostor pro vyšší zapojení otců do péče o malé děti. To vytváří předpoklady pro rozvoj silnějších citových pout mezi otci a jejich dětmi, které vedou k nižší míře užívání tělesných trestů. Ženy požívají váženého postavení v pracovním i rodinném životě a jejich výchovné působení, které typicky zahrnuje méně autoritativní metody, má ve společnosti vysoký vliv. Konečně Švédsko je společností značně soustředěnou na děti. Mnoho lidí s dětmi pracuje profesionálně a ve společnosti tedy existuje vysoká míra znalostí, pokud jde o potřeby dětí a jejich rozvoj.³ Švédská právní úprava zakazuje tělesné tresty dětí ve všech prostředích, včetně rodiny.

Právní úprava, která vylučovala fyzické trestání dětí rodiči z postihu trestním právem, byla zrušena v roce 1957. V roce 1966 byla ustanovení, která umožňovala kázeňské usměrňování, odstraněna z Rodičovského a opatrovnického zákoníku. Tělesné tresty dětí v rodině byly výslovně zakázány v roce 1979 novelou Rodičovského a opatrovnického zákoníku, která v § 6 odst. 1 upravila právo dětí na péči, bezpečí a dobrou výchovu. S dětmi musí být zacházeno s úctou k jejich osobnosti a individualitě a nesmí být podrobeny tělesným trestům a jinému ponižujícímu zacházení. Ustanovení § 5 jednoho z Ústavních zákonů stanoví, že každý má právo na ochranu před tělesným trestáním.⁴

Tělesné tresty byly zakázány ve švédských gymnáziích již v roce 1918, ve státem zřizovaných středních školách v roce 1928, a ve všech školách, včetně základních v roce 1958. Ustanovení §13 zákona o zákazu diskriminace a jiného ponižujícího zacházení s dětmi a studenty z roku 2006 chrání studenty před jakýmkoliv ponižujícím zacházením ze strany zaměstnanců a vedení školy. Zákon o vzdělávání z roku 2010 nepočítá v části věnované bezpečnosti a kázní s tělesnými tresty a v části šesté obsahuje ustanovení za účelem ochrany dětí ve školním prostředí před ponižujícím, zneužívajícím a urážlivým zacházením ze strany zaměstnanců školy.

Ve Švédsku se zdůrazňuje, že primárním účelem přijaté právní úpravy je výchova rodičů, nikoliv donucení. Podpora rodičům je ve švédské společnosti vnímána jako zásadní, pokud jde o zákaz tělesného trestání dětí. V roce 1979 například rodiče získali právo na zvláštní volno za účelem absolvování rodičovských kurzů, v délce 10 hodin před narozením dítěte a dalších 10 hodin po jeho narození. Účelem všech podpůrných prostředků, které zahrnují zajištění bezplatného poradenství pro rodiče, spolu s netrestní povahou zákazu tělesného trestání dětí je dodat rodičům odvahu hledat odbornou pomoc v případě výchovných potíží nebo nevladatelnosti dítěte a získávat informace o

³ Srov.: *Ending corporal punishment*. Ministerstvo zdravotnictví a sociálních věcí, Švédsko, leden 2001, str. 23, dostupné na: <http://www.endcorporalpunishment.org/pages/pdfs/ending.pdf> (navštíveno dne 2. 5. 2015).

⁴ Srov.: *Corporal punishment of children in Sweden*. Únor 2015, Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children, dostupné na <http://www.endcorporalpunishment.org/pages/frame.html> (navštíveno dne 2. 5. 2015).

alternativních výchovných metodách, což snižuje riziko, že rodiče budou spoléhat na násilné prostředky ve výchově.⁵ Změna zákona byla doprovázena souvislou a účinnou osvětovou a informační kampaní, která se nadále průběžně uskutečňuje.⁶

Jako součást podpory rodičům byly pojaty strukturální změny v systému sociálních služeb, které následovaly po uzákonění zákazu tělesných trestů. Ve Švédsku jsou odborné sociální služby poskytovány dle zákona o sociálních službách (*Socialtjänstlagen, SoL*)⁷ a podle speciálních ustanovení o péči podle zákona o mládeži (*Lagen med särskilda bestämmelser om var dav unga, LVU*)⁸. SoL byl původně přijat v roce 1982 s cílem snížit rozsah realizovaných sociálních opatření založených na donucení a naopak zvýšit rozsah dobrovolných a prevenčních opatření. Opatření podle SoL jsou vždy uplatňována na dobrovolném základě a jsou tedy realizována za předpokladu souhlasu rodičů. Naproti tomu opatření dle LVU jsou nařizována a zahrnují krátkodobý pobyt mimo domov (zejména probíhá-li vyšetřování), dlouhodobé nebo trvalé umístění mimo domov a přidělení kontaktní osoby.

Dobrovolná opatření podle SoL se uplatňují ve vztahu k ohroženým rodinám, to znamená v případech zahrnujících různé formy zanedbávání, zneužívání, duševní nemoci nebo mentálního postižení rodičů. Opatření se realizují ve dvou formách: přidělení kontaktní osoby (nebo kontaktní rodiny) jejíž úlohou je poskytnout přátelství a podporu ohrožené rodině na dobrovolném, preventivním základě a vedle toho opatření spočívající v umístění dítěte mimo rodinné prostředí, například do dětského domova, pěstounské péče, na dětskou psychiatrickou kliniku nebo do jiného typu zařízení.⁹

Pokud by fyzické tresty dítěti způsobily tělesnou újmu nebo bolest, která není jen přechodná, jde o ublížení na zdraví, které je trestné v souladu s příslušnými ustanoveními trestního zákona.¹⁰ Tak tomu bylo také před novelizací Rodičovského a opatrovnického zákoníku v roce 1979. Zanedbatelné

⁵ Srov. Durrant, J. E. : *A Generation without Smacking: The impact of Sweden's ban on physical punishment*. The Save the Children Fund, London, 2000, str. 8. Dostupné na http://www.savethechildren.org.uk/sites/default/files/docs/A_GENERATION_WITHOUT_SMACKING.pdf (navštíveno dne 2. 5. 2015).

⁶ Švédské správní orgány opakovaně zdůrazňují výchovný účel zákonného zákazu tělesných trestů. „*Poskytování informací a vzdělávání za účelem změny postoje rodičů a všech, kdo jednají s dětmi a mladými lidmi, musí být upřednostněny před trestní sankcí. Jednoznačný zákaz tělesných trestů (...) poskytuje cennou pedagogickou podporu úsilí přesvědčit rodiče a ostatní, že nelze užívat žádné formy násilí při výchově dětí.*“ Srov.: *Ending corporal punishment*. Ministerstvo zdravotnictví a sociálních věcí Švédska, leden 2001, str. 13. Dostupné na: <http://www.endcorporalpunishment.org/pages/pdfs/ending.pdf> (navštíveno dne 2. 5. 2015).

⁷ Současná podoba zákona o sociálních službách (2001:453) uvedené úpravy stále obsahuje. Srov. Janterä-Jareborg, M. Singer, A. Sörgjerd, C.: *Parental Responsibilities National Report: Sweden*. Commission on European Family Law, Dostupné na <http://ceflonline.net/parental-responsibility-reports-by-jurisdiction/> (navštíveno dne 2. 5. 2015).

⁸ Zákon (1990:52). Srov. tamtéž.

⁹ Srov. Durrant, J. E. : *A Generation without Smacking: The impact of Sweden's ban on physical punishment*, str. 19 a násl., cit. výše, v pozn. č. 5.

¹⁰ Dostupné na <http://www.government.se/sb/d/3926/a/27777> (navštíveno dne 2. 5. 2015).

prohřešky zůstávají i za současné právní úpravy nepotrestány, ať již proto, že nebyly příslušným orgánům ohlášeny, nebo proto, že nejde o ublížení na zdraví.¹¹

Výbor pro práva dítěte v rámci Závěrečných doporučení k čtvrté periodické zprávě vyjádřil své znepokojení nad praxí zajišťování dětí ve vazebních věznicích a policejních celách a nad velkými počty tam umístovaných dětí, a také nad užíváním donucovacích prostředků vůči dětem s postižením v zařízeních pro mentálně postižené, zejména užívání řemenů a samotek. Výbor vyzval smluvní stranu k realizaci celé řady konkrétních opatření k nápravě.¹²

A2 Norsko

Norská právní úprava zakazuje tělesné tresty dětí ve všech prostředích, včetně rodiny. V roce 1972 Norsko zrušilo právo rodičů přiměřeně fyzicky trestat své děti, které bylo v norském právu upraveno od roku 1926¹³. Zákon o dětech¹⁴ v § 30 upravuje obsah rodičovské zodpovědnosti a stanoví, že dítě nesmí být vystaveno násilí ani jinak s ním nesmí být zacházeno způsobem ohrožujícím jeho duševní nebo fyzické zdraví. Toto platí také pro jakékoliv násilí, pokud k němu došlo v souvislosti s výchovou dítěte. Ustanovení § 30 tohoto zákona dále výslovně stanoví, že užití násilí, zastrašujícího nebo obtěžujícího chování vůči dítěti se zakazuje.

Právní úprava zakazující tělesné tresty dětí ve veřejných zařízeních zahrnuje jednak Zákon o školách z roku 2005, který stanoví, že školka musí být založena na základních hodnotách v tradicích křesťanství a humanismu, jako je respekt k lidské důstojnosti. Ve školách zakazuje tělesné tresty ustanovení § 2 odst. 9 a § 3 odst. 7 Vzdělávacího zákona, který stanoví, že tělesné tresty a jiné ponižující formy zacházení nesmí být využívány.¹⁵

Norská právní úprava tedy vychází z absolutního zákazu tělesného trestání dětí. Vztahuje se na ně příslušná právní úprava jednotlivých skutkových podstat trestního zákona, který také speciálně upravuje skutkovou podstatu domácího násilí. Zejména § 219 norského trestního zákona postihuje zvláště komplexní situace, které mohou zakládat trestný čin domácího násilí a je třeba jej vykládat v kontextu ustanovení § 232 trestního zákona¹⁶. Ustanovení § 219 trestního zákona stíhá toho, kdo

¹¹ Srov. Durrant J. E. : *A Generation without Smacking: The impact of Sweden's ban on physical punishment*. The Save the Children Fund, London 2000, str. 7, cit. výše, v pozn. č. 5.

¹² Výbor pro práva dítěte, *Závěrečná doporučení k páté periodické zprávě*, neoficiální verze z 4. února 2015, citováno podle: *Corporal punishment of children in Sweden*, dostupné na <http://www.endcorporalpunishment.org/pages/frame.html> (navštíveno dne 2. 5. 2015).

¹³ Srov. *Corporal punishment of children in Norway*, květen 2014, Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children, dostupné na <http://www.endcorporalpunishment.org/pages/frame.html> (navštíveno dne 2. 5. 2015).

¹⁴ Zákon č. 7 z 8. dubna 1981 o dětech a rodičích (Zákon o dětech) ve znění zákona č. 13 z 9. dubna 2010, dostupné na <https://www.regjeringen.no/en/dokumenter/the-children-act/id448389/> nebo <https://lovdata.no/> (navštíveno dne 2. 5. 2015).

¹⁵ Srov. tamtéž.

¹⁶ Srov. informaci v emailu paní Monicy Stenstad, Ministerstvo zahraničních věcí Norska, ze dne 24. 4. 2015.

výhružkou nebo svémocí omezuje svobodu nebo užívá násilí nebo jinak závažně nebo opakovaně zasahuje vůči současnému nebo dřívějšímu partneru či spolubydlícímu, jeho příbuznému v přímé linii, členu domácnosti nebo osobě v jeho péči, a to pod hrozbou trestu odnětí svobody až na čtyři léta. V případě zvláště závažného zlého nakládání hrozí trest až v délce šesti let odnětí svobody. Ustanovení § 232 trestního zákona pak stanoví, že jsou-li naplněny kvalifikované znaky takového trestného činu, zahrnující situace, kdy je trestná činnost páchána obzvláště bolestivým způsobem, nebo za použití prostředků které jsou zvláště zdraví nebezpečné, nebo za podobných zvláště závažných okolností, musí být vždy uložen trest odnětí svobody. Při posuzování, zda jsou zde zvláště závažné okolnosti, přikazuje trestní zákon vzít v úvahu mimo jiné situaci, kdy je trestná činnost páchána na bezmocném jednotlivci, byla páchána společně více osobami, nebo měla zneužívající charakter. Spoluviník je trestný stejně jako pachatel.

V roce 2005 norský Nejvyšší soud v souvislosti s potvrzením rozsudku nad otcem, který své syny bil přes holý zadek, uvedl, že drobné plácnutí není trestným činem.¹⁷

Výbor zkoumal situaci v Norsku při Všeobecném periodickém přezkumu ve dvou fázích v letech 2009 a 2014. Výbor neformuloval ve vztahu k Norsku žádná doporučení, pokud jde o tělesné trestání dětí.

A3 Finsko

Finská právní úprava zakazuje tělesné tresty dětí ve všech prostředích, včetně rodiny. Již od roku 1969 byla zrušena výluka „láskyplného trestu“, která do té doby vyjímala z postihu trestního zákona méně závažné fyzické napadení, pokud se ho dopustili rodiče nebo jiné osoby při výkonu zákonného práva trestat dítě.¹⁸ Zákon o blahu dítěte stanoví, že jeho účelem je ochrana práva dítěte na bezpečné prostředí k růstu, na vyvážený a dobře strukturovaný rozvoj a na zvláštní ochranu.¹⁹ V § 2 tento zákon stanoví, že rodiče a opatrovníci dítěte jsou odpovědní za blaho dítěte, jak je vymezuje zákon o ochraně dítěte a právu přístupu.²⁰ Ten v § 1 odst. 3 stanoví, že dítě musí být vychováváno v duchu porozumění, bezpečí a lásky. Nesmí být pokořováno, tělesně trestáno nebo jinak ponižováno.

¹⁷ Rozsudek z 30. prosince 2005, HR-2005-01865-A, citováno v *Corporal punishment of children in Norway*, květen 2014, Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children, dostupné na <http://www.endcorporalpunishment.org/pages/frame.html> (navštíveno dne 2. 5. 2015).

¹⁸ Srov. *Corporal punishment of children in Finland*, červenec 2013, Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children, dostupné na <http://www.endcorporalpunishment.org/pages/frame.html> (navštíveno dne 2. 5. 2015).

¹⁹ 417/2007, *Lastensuojelulaki/Barnskyddslag*, dostupné na <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2007/en20070417> (navštíveno dne 2. 5. 2015).

²⁰ 361/1983, *Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta/ Lag angående vårdnad om barn och umgängesrätt*, dostupné na [http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1983/en19830361?search\[type\]=pika&search\[pika\]=Child%20Custody%20and%20Right%20of%20Access%20Act](http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1983/en19830361?search[type]=pika&search[pika]=Child%20Custody%20and%20Right%20of%20Access%20Act) (navštíveno dne 2. 5. 2015).

Jeho růst v nezávislosti, odpovědnosti a dospělosti musí být podporován, podněcován a musí mu být poskytována potřebná pomoc.

Zákaz tělesného trestání ve školách platí od roku 1914, znovu byl pojat do Zákona o základních školách z roku 1957 a zákona o všeobecných školách z roku 1985. Pochopitelně tělesné tresty ve vzdělávacích zařízeních neumožňují ani v současnosti platný zákon o základním vzdělání, zákon o odborném vzdělávání a praxi ani zákon o středních školách z roku 1998.

Fyzické násilí na dítěti je tedy trestné v rámci příslušných skutkových podstat trestných činů dle platného trestního zákona č. 39/1989²¹. Především přichází v úvahu trestné činy uvedené v části 21 trestního zákona, tedy trestné činy proti tělesné integritě jednotlivce, včetně fyzického napadení nebo zabití. Dle § 5 této části trestního zákona je trestný ten, kdo se dopustí vůči jinému fyzického násilí, nebo bez užití násilí způsobí jinému újmu na zdraví, způsobí druhému bolest nebo jiného přivede do bezvědomí nebo srovnatelného stavu. Za tento trestný čin lze uložit trest až do výše dvou let odnětí svobody. Trestný je také pokus tohoto trestného činu. Dále trestní zákon upravuje v § 7 této části trestního zákona podmínky, za něž lze při naplnění skutkové podstaty tohoto trestného činu pachatele postihnout pouze pokutou. To je možné v situaci, kdy jde o útok malého významu, zejména je-li nízká intenzita použitého násilí, porušení duševní integrity, újma na zdraví nebo za obdobných okolností spojených s trestným jednáním.

Výbor pro práva dítěte v Závěrečných doporučeních při projednávání třetí periodické zprávy Finska o naplňování závazků vyplývajících z Úmluvy vyjádřil znepokojení, že se dětem, které jsou vystaveny násilí v rodině, nedostává vždy dostatečné péče a pomoci. Výbor doporučil členskému státu, aby pokračoval v posilování svého úsilí poskytovat dostatečnou pomoc dětem, které jsou v rodině vystaveny násilí a dětem, jejichž rodiče jsou psychicky nemocní nebo zneužívají drogy, prostřednictvím veřejných osvětových kampaní o negativních důsledcích špatného zacházení a preventivními programy, včetně rodinných rozvojových programů na podporu pozitivních, nenásilných forem udržování kázně.²²

A4 Německo

Německá právní úprava zakazuje tělesné trestání dětí ve všech prostředích, včetně rodinného. Zákonem o odsouzení násilí ve výchově a o změně práva dítěte na péči z 2. listopadu 2000 došlo s účinností od 8. listopadu 2000 k novelizaci německého Občanského zákoníku, do něhož byla

²¹39/1889, *Rikoslaki/ Strafflag*, dostupný na <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1889/en18890039> (navštíveno dne 2. 5. 2015).

²² Výbor pro práva dítěte, Norsko, *Závěrečná doporučení k třetí periodické zprávě*, 21. září 2005, CRC/C/15/Add.263, dostupné na http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2F15%2FAdd.263&Lang=en (navštíveno dne 2. 5. 2015).

začleněna úprava formulující právo dětí na nenásilnou výchovu.²³ Tělesné tresty, psychické ubližování a jiná ponižující opatření se zakazují²⁴. Z hlediska občanského práva odpovídá nároku dítěte na nenásilné výchovné prostředí jako *lex specialis* ustanovení § 1666 Občanského zákoníku, na němž je založen škodní nárok dítěte z porušení povinnosti jeho vychovatelů.²⁵ Poruší-li rodiče ustanovení § 1631 odst. 2 Občanského zákoníku, přichází v úvahu zakročení veřejné moci dle § 1666 Občanského zákoníku. Podle tohoto ustanovení je rodinný soud oprávněn nařídít konkrétní opatření k odvrácení nebezpečí, je-li ohroženo blaho dítěte nebo jeho jmění, pokud rodiče nejsou schopni nebo ochotni tomuto nebezpečí čelit. Konkrétně jde např. o možnost nařídít využití veřejnoprávní pomoci dítěte, zejména výkon péče o děti a mládež nebo péče o zdraví. Od účinnosti nové úpravy z roku 2000 lze podle § 1666 nařídít také speciální a přednostní opatření odpovídající všeobecnému občanskoprávnímu nároku dítěte při zanedbání povinného nároku na péči ze strany rodičů, resp. zanedbání povinné péče rodiči. Sankci rodičovských pochybení v této oblasti zajišťuje samotné použití ustanovení § 1666 Občanského zákoníku, a to pod ochranou požadavku na uplatnění zásahu soudu.²⁶ Zákon o odsouzení násilí ve výchově a o změně práva dítěte na péči ukládá státním orgánům podporovat postupy, jak rodiny mohou řešit konflikty, aniž by vznikla potřeba uchýlovat se k násilí. Rodiče, pečovatelé a pracovníci ve veřejných zařízeních pro děti mají právo na poradenství a informace.²⁷

Ve školských zařízeních je násilí na dětech zakázáno od roku 1970.²⁸

Dle trestního zákona lze násilí na dětech stíhat dle ustanovení vztahujících se k ublížení na zdraví (ustanovení § 223 a násl. trestního zákoníku).²⁹

V Závěrečných doporučeních adresovaných Německu jako smluvní straně v roce 2011 v souvislosti s projednáním periodické zprávy Německa o plnění závazků ve vztahu k Úmluvě proti mučení a jinému nelidskému a ponižujícímu zacházení Výbor proti mučení vyjádřil znepokojení nad skutečností, že nejsou k dispozici informace svědčící o úsilí smluvní strany poskytovat odpovídající a průběžné vzdělávání veřejnosti o zákazu tělesného trestání ve všech prostředích. Výbor v této

²³ Bundesgesetzblatt 2000, Teil I., Nr. 48, *Gesetz zur Ächtung der Gewalt in der Erziehung und zur Änderung des Kindesulterhaltsrechts*, dostupné na <http://www.bmfsfj.de/RedaktionBMFSFJ/Abteilung2/Pdf-Anlagen/gesetz-gewaltfreie-erziehung.pdf> (navštíveno dne 2. 5. 2015).

²⁴ Ustanovení § 1631 odst. 2 Občanského zákoníku. Dostupné např. na http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/___1631.html (navštíveno dne 2. 5. 2015).

²⁵ Dostupné např. na http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/___1666.html (navštíveno dne 2. 5. 2015).

²⁶ *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: BGB*, Rn 16-39, 6. Auflage. C. H. BECK, 2012.

²⁷ Část, 1., *Gesetz zur Kooperation und Information in Kinderschutz*. Dostupné na <http://www.bmfsfj.de/RedaktionBMFSFJ/Abteilung2/Pdf-Anlagen/gesetz-gewaltfreie-erziehung.pdf> (navštíveno dne 2. 5. 2015).

²⁸ *Corporal punishment of children in Germany*, February 2014, Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children, dostupné na <http://www.endcorporalpunishment.org/pages/frame.html> (navštíveno dne 2. 5. 2015).

²⁹ Dostupné např. na http://www.gesetze-im-internet.de/stgb/___223.html (navštíveno dne 2. 5. 2015).

souvislosti doporučil, aby členský stát aktivně podporoval pozitivní, participativní a nenásilné formy vzdělávání a péče o děti jako alternativu tělesných trestů.³⁰

A5 Rakousko

Rakouská právní úprava zakazuje tělesné trestání dětí ve všech prostředích, včetně rodinného od roku 1989. Zákaz tělesného trestání dětí v Rakousku je čtvrtý nejstarší po třech skandinávských zemích.³¹ Zákonné ustanovení, které vyjímalo „rozumné potrestání“ z trestního postihu ublížení a zdraví, bylo zrušeno již v roce 1977.³² Ustanovení § 146a Obecného občanského zákoníku stanoví, že dítě má povinnost řídit se pokyny rodičů. Při udělování pokynů a jejich provádění rodiče musí brát v úvahu věk, rozvoj a osobnost dítěte. Užití síly a působení fyzického nebo duševního utrpení jsou nepřijatelné.³³ Zákon o právech dítěte zákaz potvrzuje v § 5 odst. 1, kde stanoví, že každé dítě má právo na nenásilnou výchovu. Tělesné trestání, způsobování duševního utrpení, sexuální zneužívání a jiné formy zneužití jsou zakázány.

Od roku 1996 jsou zákonem o ochraně proti domácímu násilí stanovena opatření, která mohou přijmout policie a soudy na ochranu před násilnickými členy rodiny.³⁴ Dle § 38a tohoto zákona je možné v zájmu ohroženého dítěte vykázat násilnického rodiče ze společného obydlí.

Porušení zákazu tělesných trestů nositelem rodičovské zodpovědnosti představuje podle vnitrostátní judikatury ohrožení nejlepšího zájmu dítěte. Rakouský Nejvyšší soud uvedl, že ustanovením § 146a je zcela zakázáno každé neakceptovatelné, zájmu dítěte škodlivé zacházení. Toto ustanovení dle judikatury Nejvyššího soudu vylučuje nejen fyzické zraňování a působení fyzické bolesti, ale jakékoliv takové lidskou důstojnost zraňující zacházení, i kdyby dítětem samým nebylo v konkrétním případě vnímáno jako bolestivé.³⁵

³⁰ Výbor proti mučení, Německo, *Závěrečná doporučení k páté zprávě*, 12. prosince 2011, CAT/C/DEU/CO/5, odst. 32, dostupné na http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CAT/C/DEU/CO/5&Lang=En (navštíveno dne 2. 5. 2015).

³¹ Srov.: *Familie – kein Platz für Gewalt!(?) 20 Jahre gesetzliches Gewaltverbot in Österreich, Vergleichende Untersuchung Österreich – Deutschland – Schweden – Frankreich – Spanien*, Bundesministerium für Wirtschaft, Familie und Jugend, Wien 2009, dostupné na <http://www.bmfj.gv.at/service/publikationen/familie/familie-kein-platz-fuer-gewalt-20-jahre-gesetzliches-gewaltverbot-in-oesterreich.html> (navštíveno dne 2. 5. 2015).

³² *Austria – Country report*. Říjen 2012, Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children, dostupné na <http://www.endcorporalpunishment.org/pages/frame.html> (navštíveno dne 2. 5. 2015).

³³ *Algemeines Bürgerliches Gesetzbuch*. Dostupné na <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Austria-Parental-Responsibilities-Legislation.pdf> (navštíveno dne 2. 5. 2015).

³⁴ *Bundesgesetz zum Schutz vor Gewalt in der Familie*, dostupné na <http://www.hsph.harvard.edu/population/domesticviolence/austria.dv.96.pdf> (navštíveno dne 2. 5. 2015).

³⁵ Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 24. 6. 1992, sp. zn. 10b573/92, in: *Familie – kein Platz für Gewalt!(?) 20 Jahre gesetzliches Gewaltverbot in Österreich, Vergleichende Untersuchung Österreich – Deutschland – Schweden – Frankreich – Spanien*, Bundesministerium für Wirtschaft, Familie und Jugend, str. 5, cit. v pozn. č. 31.

Takovéto zacházení v rozporu s nejlepším zájmem dítěte dle názoru Nejvyššího soudu odůvodňuje rozhodnutí o odnětí práva péče o dítě takovému rodiči a svěřeni dítěte pouze druhému z rodičů – byť podmínkou je předpoklad určité soustavnosti takové zacházení. V případě ojedinělého excesu není takový postup důvodný.³⁶ Nicméně Nejvyšší soud uvedl, že ohrožení blaha dítěte může zahrnovat situaci, kdy osoba odpovědná za výchovu dítěte sama násilí vůči dítěti nepoužívá, ale trpí užívání násilí třetí osobou – například manželem nebo partnerem.³⁷ V případě zvláště závažného zlého nakládání představuje taková spoluúčast rodiče nejen základ pro odnětí práva na péči, ale dosavadními důkazy nijak nevyloučené podezření z úmyslného trestného činu týrání.³⁸

Je-li to nezbytné, může soud v krajním případě, jestliže selhala méně radikální opatření, rodiče zcela nebo částečně rodičovské zodpovědnosti zbavit. Méně radikální opatření zahrnují zejména pomoc a poradenství při výchově, terapeutická opatření, přidělení dětskému mentorovi, umístění dítěte do dětské kliniky, ošetřovatelského zařízení nebo k pěstounům. Je-li zájem dítěte ohrožen, musí soud jednat na základě oznámení kohokoliv – lékaře, učitele, sousedů, policie. Profesionální pracovníci jsou povinni, pokud se domnívají, že je ohrožen zájem dítěte, oznámit to soudu.³⁹

Tělesné tresty jsou ve školách zakázány od roku 1974. Ustanovení § 47 odst. 3 Školského zákona stanoví, že za účelem udržení kázně ve školách nejsou učitelé oprávněni uchylovat se k prostředkům, zasahujícím do lidské důstojnosti žáků, jako jsou tělesné tresty, urážlivé poznámky nebo skupinové tresty.⁴⁰

Výbor pro práva dítěte v říjnu 2012 ve vztahu k Rakousku formuloval závěrečná doporučení, kde k zákazu tělesného trestání dětí zejména uvedl, že je znepokojen pokračujícím užíváním tělesných trestů ze strany řady rodičů a skutečností, že část obyvatelstva si stále není vědoma zákazu všech forem tělesného trestání na území smluvní strany. Doporučil proto Rakousku dále rozšířit vzdělávací programy za účelem podpory pozitivních a alternativních forem ukáznění dětí a respektování práv dětí, v souladu s Doporučením č. 8. Vedle toho Výbor doporučil, aby Rakousko pokračovalo ve vzdělávání učitelů a rodičů o krátkodobých a dlouhodobých negativních dopadech fyzického trestání dětí, včetně fyziologických a psychických dopadů.⁴¹

A6 Polsko

³⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 3. 2002, sp. zn. 5 Ob 56/02z in: Tamtéž, str. 5.

³⁷ Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 26. 7. 1996 sp. zn. 1Ob2078/96m in: Tamtéž, str. 6.

³⁸ Rozsudek ze dne 26. 3. 2009, sp. zn. 6 Ob 18/09d, in: tamtéž, str. 6.

³⁹ Srov. Roth M., University of Salzburg: *Parental responsibilities National Report: Austria*, <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Austria-Parental-Responsibilities.pdf>, str. 35 a násl. (navštíveno dne 2. 5. 2015)

⁴⁰ *Austria – Country report*. Citováno výše, v pozn. č. 32.

⁴¹ Výbor pro práva dítěte: Rakousko, *Závěrečná doporučení ke třetí a čtvrté periodické zprávě*, 5. října 2012, CRC/C/AUT/CO/3-4, dostupné na <http://www.kinderrechte.gv.at/wp-content/uploads/2013/10/Consideration-of-reports-submitted-by-States-parties-under-article-44-of-the-Convention-Concluding-observations-Austria-20121.pdf> (navštíveno dne 2. 5. 2015).

Polská právní úprava zakazuje tělesné trestání dětí ve všech prostředích, včetně rodinného. Ustanovením § 2 zákona ze 6. května 2010 o zabránění domácímu násilí bylo do zákona o rodině vloženo ustanovení § 96, které zakazuje veškeré tělesné trestání při péči o děti. Stanoví, že osobám vykonávajícím rodičovskou péči, péči nebo alternativní péči o nezletilého se zakazuje užívat tělesné tresty, způsobovat duševní utrpení a používat jakékoliv jiné formy ponižení dítěte. Další změny zákona o rodině zahrnují rozšíření preventivních opatření ukládajících místní samosprávě povinnost vypracovat a uplatňovat komunitní programy k zabránění domácího násilí.⁴²

Novelizovaný trestní řád (zákonem z 10. června 2010 o novelizacích k zákonu o zabránění domácímu násilí a dalších zákonů) zahrnuje ustanovení rozšiřující preventivní opatření ve formě příkazu nepřiblížovat se k poškozené osobě nebo k jiným osobám způsobem vymezeným v příslušném opatření, nebo opustit prostor sdílený společně s poškozenou osobou.⁴³

Tělesné trestání dětí ve školách je zakázáno čl. 40 Ústavy, který zakazuje mučení, kruté, nelidské nebo ponižující zacházení a trestání. Tělesné tresty se zakazují. Nařízení Ministerstva školství pak zakazuje jakékoliv tresty, které způsobují tělesnou újmu nebo urážejí lidskou důstojnost studenta. V soukromých školách jsou tělesné tresty zakázány zákonem ze 7. září 1991 o školském systému.⁴⁴

Trestní zákoník v Polsku postihuje různé formy násilí na dětech v rámci různých skutkových podstat trestných činů, jako je týrání, úmyslné ublížení na zdraví, násilí proti jednotlivci, porušení tělesné integrity jednotlivce. Například ustanovení § 207 trestního zákona stanoví trestnost fyzického násilí na blízkém členu rodiny nebo jiné osobě v dočasném nebo trvalém stavu závislosti na pachateli nebo osobě bezmocné vzhledem ke svému fyzickému nebo duševnímu stavu.⁴⁵

Výbor pro práva dítěte ve svých Závěrečných doporučeních v roce 2002 vyjádřil své znepokojení nad skutečností, že tělesné tresty jsou stále široce praktikovány jak v domácnostech, tak i ve školách.⁴⁶ To ovšem bylo před novelizací zákona o rodině v Polsku v roce 2010. Polsko v rámci první fáze Všeobecného periodického přezkumu v roce 2008 obdrželo doporučení, která se přímo týkala tělesného trestání dětí, a ukládalo Polsku přijmout opatření k zajištění dostatečné právní ochrany dětí

⁴² Srov. Polsko, *Třetí a čtvrtá periodická zpráva Výboru pro práva dítěte*, 15. prosince 2014, CRC/C/POL/3-4, odst. 341 a násl., dostupné na http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2FC%2FPOL%2F3-4&Lang=en (navštíveno dne 2. 5. 2015).

⁴³ Srov. tamtéž, odst. 344

⁴⁴ *Poland – Country report*. Únor 2013, Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children, dostupné na <http://www.endcorporalpunishment.org/pages/frame.html>.

⁴⁵ Srov. *Třetí a čtvrtá periodická zpráva Výboru pro práva dítěte*, odst. 382, cit. v pozn. č. 42.

⁴⁶ Výbor pro práva dítěte: Polsko, *Závěrečná doporučení ke druhé periodické zprávě*, 30. říjen 2002, CRC/C/15/Add.194, odst. 34 a 35, dostupné na http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC/C/15/Add.194&Lang=En (navštíveno dne 2. 5. 2015).

před fyzickým nebo psychickým násilím. V roce 2012 v rámci přezkumu v druhé fázi Polsko sdělilo, že opatření k zákazu tělesného trestání dětí jsou právě ve fázi implementace.⁴⁷

A7 Slovensko

Slovenská právní úprava zakazuje tělesné trestání dětí ve všech prostředích, kromě rodiny. Zákon č. 305/2005 Sb., o sociálně právní ochraně dětí a sociálním opatrovnictví stanoví, že při výkonu opatření podle tohoto zákona je zakázáno využívat všechny formy tělesných trestů na dítěti a jiné hrubé nebo ponižující formy zacházení a formy trestání dítěte, které mu způsobují nebo mohou způsobit fyzickou nebo psychickou újmu.⁴⁸ Nicméně se upozorňuje na to, že daná úprava předpokládá státní zásah až teprve ve chvíli, kdy tělesné tresty dosahují určité míry závažnosti.⁴⁹

Zákon o rodině výslovně tělesné tresty nezakazuje. Stanoví, že rodiče mají povinnost soustavně a důsledně pečovat o výchovu, zdraví, výživu a všestranný rozvoj nezletilého dítěte a jsou povinni chránit zájmy nezletilého dítěte. Při výchově dítěte mají rodiče právo použít přiměřené výchovné prostředky tak, aby nebylo ohroženo zdraví, důstojnost, duševní, tělesný a citový vývoj dítěte.⁵⁰

Tělesné tresty jsou zakázány v zařízeních péče o děti včetně předškolních zařízení⁵¹ a ve školách, kde platí zákaz používání všech forem tělesných trestů a sankcí ve výchově a vzdělávání.⁵²

Na Slovensku neexistuje zvláštní právní výlučka pro rodiče a další osoby, pokud by užívaly proti dětem tělesné tresty, ale zákon o rodině umožňuje užívat „přiměřené výchovné prostředky“. Tělesné tresty jsou ve společnosti tolerovány a právní ustanovení proti násilí a zneužívání nejsou vykládány tak, že by z nich vyplýval zákaz jakéhokoliv tělesného trestání dětí při výchově. Společenská přijatelnost využívání tělesných trestů při „ukázkování“ dětí je vysoká. Ustanovení trestního zákona nejsou vykládána tak, že by z nich vyplýval absolutní zákaz tělesných trestů na dětech.⁵³

Výbor pro práva dítěte v rámci závěrečných doporučení ke druhé periodické zprávě Slovenska o plnění závazků vyplývajících z Úmluvy uvítal úmysl vlády zakázat tělesné tresty v domácím prostředí, přesto vyjádřil své znepokojení nad tím, že v dané chvíli zůstává tělesné trestání dětí v domácím

⁴⁷ *Poland – Country report*. Únor 2013, Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children, dostupné na <http://www.endcorporalpunishment.org/pages/frame.html>.

⁴⁸ Ustanovení § 7 odst. 3 zákona č. 305/2005 Z. z. Dostupné na http://jaspi.justice.gov.sk/jaspiw1/jaspiw_mini_fr0.htm (navštíveno dne 2. 5. 2015).

⁴⁹ *Corporal punishment of children in Slovakia*. Říjen 2014, Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children, dostupné na <http://www.endcorporalpunishment.org/pages/frame.html> (navštíveno dne 2. 5. 2015).

⁵⁰ Srov. ustanovení § 28 a ustanovení § 30 odst. 3 zákona č. 36/2005 Z.z, o rodině. Dostupné na http://jaspi.justice.gov.sk/jaspiw1/jaspiw_mini_fr0.htm (navštíveno dne 2. 5. 2015).

⁵¹ Ustanovení § 7 odst. 3 zákona č. 305/2005 Z. z.

⁵² Ustanovení § 3 zákona č. 245/2008 Z. z. Dostupné na http://jaspi.justice.gov.sk/jaspiw1/jaspiw_mini_fr0.htm (navštíveno dne 2. 5. 2015).

⁵³ *Corporal punishment of children in Slovakia*. Říjen 2014, Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children, dostupné na <http://www.endcorporalpunishment.org/pages/frame.html> (navštíveno dne 2. 5. 2015).

prostředí legální. Doporučil, aby Slovensko v souladu s Doporučením výboru č. 8 (2006) přijalo kroky za tím účelem, aby byly tělesné tresty výslovně zakázány ve všech prostředích, včetně prostředí domova, a aby členský stát zintenzivnil veřejnou osvětu vedoucí k využívání nenásilných forem udržování kázně.⁵⁴

V roce 2013 v rámci zprávy Valnému shromáždění OSN ke všeobecnému periodickému přezkumu Slovensko uvedlo, že od roku 2009 je v zákonodárství uplatňována „takzvaná nulová tolerance“ k tělesným trestům ve vztahu k dětem. Současně oznámilo přípravu nového občanského zákoníku, jehož součástí bude i zákaz fyzického trestání při výkonu rodičovských práv a povinností.⁵⁵

A8 Spojené království

Ve Spojeném království jsou tělesné tresty v domácím prostředí legální. Ustanovení § 58 Zákona o dětech obsahuje výluku „rozumného kárání“ dítěte.⁵⁶ Podobná výluka je upravena na území Severního Irsku.⁵⁷ Ve Skotsku je výluka „ospravedlnitelného napadení“ dětí upravena v ustanovení § 51 Trestního zákona Skotska, který zároveň označuje za neospravedlnitelné pohlavky, třesení a užívání pomůcek.⁵⁸

Tělesné tresty jsou zakázány příslušnou legislativou platnou na území Walesu, Skotska a Anglie v zařízeních péče o děti. V Severním Irsku výslovný zákonný zákaz chybí, ač příslušné praktické instrukce stanoví, že fyzické tresty nemají být v těchto zařízeních využívány. Ve veřejném školství platí zákaz tělesných trestů od roku 1986. Tento zákaz byl rozšířen i na soukromé školy v Anglii a Walesu v roce 1998, ve Skotsku v roce 2000 a v roce 2003 v Severním Irsku. Tělesné tresty jsou považovány za nezákonné v trestních zařízeních, ale jejich výslovný zákonný zákaz chybí.⁵⁹

Výbor pro práva dítěte v závěrečných doporučeních ke třetí a čtvrté periodické zprávě konstatoval legislativní změny, které přinesly zúžení uplatňované výluky „rozumného kárání“ z trestního postihu, ale vyjádřil své znepokojení, že tato výluka nebyla z právního řádu odstraněna úplně. Výbor uvítal úsilí zákonodárského sboru Walesu o úplný zákaz tělesného trestání v domácím

⁵⁴ Výbor pro práva dítěte: Slovensko, *Závěrečná doporučení ke druhé periodické zprávě*, 10. července 2007, CRC/C/SVK/CO/2, odst. 36 a 37, dostupné na http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC/C/SVK/CO/2&Lang=En (navštíveno dne 2. 5. 2015).

⁵⁵ Slovakia, *National Report, A/HRC/WG.6/18/SVK/1*, 8. listopadu 2013, odst. 25. Dostupné na <http://www.upr-info.org/en/all-documents-by/National-report/Session-18---January-2014> (navštíveno dne 2. 5. 2015).

⁵⁶ *Children Act 2004*, § 58, dostupné na <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2004/31/section/58> (navštíveno dne 2. 5. 2015).

⁵⁷ *Law Reform (Miscellaneous Provisions) (Northern Ireland) Order 2006*, § 2, dostupné na <http://www.legislation.gov.uk/nisi/2006/1945/contents> (navštíveno dne 2. 5. 2015).

⁵⁸ *Criminal Justice (Scotland) Act*, § 51, dostupné na <http://www.legislation.gov.uk/asp/2003/7/contents> (navštíveno dne 2. 5. 2015).

⁵⁹ *United Kingdom – country report*. Říjen 2013, Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children, dostupné na <http://www.endcorporalpunishment.org/pages/frame.html> (navštíveno dne 2. 5. 2015).

prostředí, ale konstatoval, že současné podmínky decentralizace zákonodárných pravomocí neumožňují Národnímu shromáždění Walesu přijmout příslušnou legislativu. Výbor tedy vyjádřil své znepokojení nad tím, že členský stát nedokázal zajistit výslovný zákaz tělesných trestů v domácím prostředí a zdůraznil svůj názor, že existence jakýchkoliv výluk ve vztahu k tělesným trestům dětí není v souladu s principy a ustanoveními Úmluvy, protože z nich vždy vyplývá, že určité formy tělesných trestů jsou přijatelné. Výbor rovněž vyjádřil své znepokojení nad tím, že tělesné tresty jsou zákonné převážně ve všech zámořských územích a korunních závislých teritoriích, pokud jde o domácí prostředí, školy i zařízení péče o děti. Proto Výbor vyzval smluvní stranu, aby v souladu s obecným stanoviskem č. 8 přednostně zajistila zákaz veškerého tělesného trestání dětí v rodině, včetně zrušení všech zákonných výluk v Anglii a Walesu, Skotsku a v Severním Irsku, a ve všech zámořských teritoriích a korunních závislých územích, aby aktivně podporovala pozitivní a nenásilné formy kázně a respekt k rovnosti dětí a jejich osobní důstojnosti a fyzické integritě, aby zvyšovala veřejné vědomí o právu dětí být chráněny přede vším fyzickým trestáním a aby za účelem snížení společenské akceptace užívání násilí při výchově, zajišťovala poradenství rodičům a profesionální výcvik v pozitivní výchově dětí.⁶⁰

III. Kazuistika

B Postoje rodičů

Obecně se konstatuje, že akceptovatelnost tělesného trestání dětí jako výchovného prostředku v Evropě klesá, a to i mezi rodiči ve vztahu k domácímu prostředí. Uchýlení se k násilí je stále více vnímáno jako výraz rodičovského selhání, než jako rodičovská povinnost pramenící ze zodpovědnosti za budoucnost dítěte, jak tomu bylo v minulosti. V tomto ohledu mohou být inspirativní výsledky švédského výzkumu „*Vzorce výchovy dětí v různých zemích*“, jehož předmětem bylo porovnání postojů k tělesným trestům v různých zemích. V rámci tohoto výzkumu bylo realizováno několik studií.⁶¹

Studie porovnávající názory matek na tělesné tresty ve Švédsku, kde je tělesné trestání dětí odsuzováno, a v Kanadě, kde jde o právně a kulturně upravený prostředek výchovy, ukazuje obecný pokles společenské přijatelnosti tělesných trestů v obou zemích. Násilí proti dětem je vnímáno samotnými rodiči spíše jako signál výchovných obtíží při realizaci rodičovské role.⁶² Vedle toho se

⁶⁰ Výbor pro práva dítěte: Spojené království, *Závěrečná doporučení ke třetí a čtvrté periodické zprávě*, 20. října 2008, CRC/C/GBR/CO/4, dostupné na http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolNo=CRC/C/GBR/CO/4&Lang=En (navštíveno dne 2. 5. 2015).

⁶¹ Srov.: *Ending corporal punishment*. Ministerstvo zdraví a sociálních věcí, Švédsko, leden 2001, str. 21 a násl. dostupné na: <http://www.endcorporalpunishment.org/pages/pdfs/ending.pdf> (navštíveno dne 2. 5. 2015).

⁶² Durrant, Rose-Krasnor, Broberg: *Maternal Beliefs about Physical Punishment in Sweden and Canada*. *Journal of Comparative Family studies*, cit. na str. 21 Tamtéž.

ukazuje, že jestliže rodič považuje dítě za obtížné, úmyslně zlé a zlobivé, zvyšuje to riziko, že sáhne k tělesnému trestu jako prostředku nápravy.⁶³

Většina matek v obou zemích odmítá tělesné tresty. V souhrnu asi 80% matek považovalo tělesné tresty za zbytečné a škodlivé, téměř 90% matek se vyslovilo, že jde o neefektivní metodu při výchově dětí. Téměř polovina kanadských matek a 65% švédských matek vyjádřilo názor, že tělesné tresty činí děti agresivnější. 75% kanadských matek a 85% švédských matek soudí, že tělesné trestání dětí má za následek, že rodiče se cítí provinilí a kají se. 17% kanadských matek a 5% švédských matek ale připustilo, že tělesné trestání je normální součástí jejich rodičovství.

Významným rozdílem mezi oběma skupinami bylo to, že švédské matky považovaly tělesné tresty za omluvitelné nebo akceptovatelné, jestliže trestaly děti v rozčilení, zatímco kanadské matky měly sklon považovat tělesné tresty za akceptovatelné, jen jestliže byl rodič klidný a soustředěný. Pro švédské matky tedy nepředstavuje tělesné trestání dětí součást výchovných metod, ale dochází k němu, je-li rodič frustrovaný a ztrácí nad sebou kontrolu.

Z jiné studie, realizované ve Švédsku, v Kanadě, v Iránu a na Cookových ostrovech vyplynul zajímavý rozdíl, pokud jde o hodnocení „zlobivosti“ dětí. Švédské matky hodnotily neposlušnost dětí jako méně závažnou než matky v jiných srovnávaných zemích a obecně vykazovaly tendenci vysvětlovat a omlouvat, jestliže se dítě vzpouzí. Matky v jiných zemích měly své děti za neposlušné daleko častěji než švédské matky a hodnotily jejich neposlušnost jako úmyslnou a závažnou, což vyžaduje korekci. Naopak švédské matky byly trpělivé a neměly pocit, že jejich dítě je často neposlušné, neměly tedy ani motivaci uchýlovat se k autoritativním výchovným postupům.

Kulturní rozdíly mohou zahrnovat jednak rozdílné vnímání toho, co je „tělesný trest“ nebo „násilí na dítěti“, a jednak rozdílné hodnocení tělesných trestů a jejich úlohy ve výchově dětí. V souvislosti se zavedením zákazu tělesného trestání je tedy třeba počítat také s kolizí s pojetím výchovy v rámci různých kultur, především s vyšší akceptací tělesného trestání v rodinách migrantů. To může souviset s neporozuměním lidí z jiných kultur hodnotám neautoritativní výchovy a může si vyžadovat zvláštní pozornost v rámci doprovodných osvětových aktivit spojených s uplatňováním zákonného zákazu tělesného trestání dětí.

C Pojem „tělesné trestání“

Většina právních úprav, které byly zahrnuty do této analýzy, a které zakazují tělesné tresty dětí v domácím prostředí, zároveň zakazují jakékoliv ponižující zacházení a působení duševního utrpení. Jedná se tedy o značně široké spektrum zakázaných jednání, přičemž z hlediska jeho vymezení je

⁶³ Broberg, A.: *Corporal punishment and other child rearing methods: a cross-cultural perspective*. (Aga och andra appfostringsmetoder: ett tvärkulturellt perspektiv.) Föredrag vid Nordiska Barnaväderskongressen 1997, cit. na str. 22 Tamtéž.

podstatné, zda právní norma zakazuje tyto postupy, za předpokladu že slouží jako *trest*, nebo zda zakazuje určité chování rodičů vůči dětem obecně (*násilí*).

Komentář k německé právní úpravě § 1631a Občanského zákoníku například upozorňuje, že zákaz tělesných trestů nelze podřadit jakémoliv fyzické působení na dítě. Fyzické působení je podle tohoto ustanovení nepřípustné jen tehdy, pokud jde o spojení trestu s fyzickým působením na dítě. Nespadá sem fyzické působení preventivní povahy, jehož účelem je ochrana dítěte nebo třetí osoby před nebezpečím⁶⁴ (například stržení dítěte vyběhajícího do silnice za ruku zpět, apod.)

Pokud jde o „tělesné trestání“, je největším problémem vnímání vychovatelů, co se rozumí „tělesným trestáním“ dětí nebo „násilnou výchovou“. Existují velké rozdíly v tom, jaké formy trestů jsou jednotlivci hodnoceny jako „násilí“. Rovněž v tomto ohledu existují poměrně významné rozdíly mezi veřejným míněním v jednotlivých zemích. Například dle německého komentáře k Občanskému zákoníku je otázka, zda trestání dětí „lehkými“ formami fyzického působení, jako je plácnutí po zadečku, silné stisknutí předloktí nebo „lehký“ pohlavek je po přijetí právní úpravy § 1631a Občanského zákoníku, která zakazuje tělesné tresty dětí, rovněž nepřípustné. Tyto pochybnosti komentář zdůvodňuje úvahou, že není jasné, zda je takové tělesné působení pro dítě také ponižující. Nakonec se ale autor přece přiklání k názoru, že úmyslem zákonodárce bylo označit jakoukoliv formu tělesného trestu dítěte za ponižující.⁶⁵

Rovněž Srovnávací studie pěti zemí se zmiňuje o tomto problému a uvádí, že takzvané „plácnutí přes zadeček“ vnímá mnoho právních expertů v Rakousku a v Německu jako opatření pod prahem jakékoliv významnosti a tedy jako přípustné opatření. Naproti tomu mezi švédskými rodiči je považuje za přípustné opatření jen asi 6% z nich. Švédští rodiče vnímají právní zákaz mnohem přísněji, než jak je vnímán v jiných zemích, v nichž jsou tělesné tresty také zcela zakázány. Tomu odpovídají i rozdíly v chování rodičů v jednotlivých zemích. Zatímco jen 17% švédských rodičů uvedlo, že své dítě lehce plácní přes zadeček, v Rakousku a v Německu to byly dvě třetiny rodičů.⁶⁶

Rodiče ve Španělsku a ve Francii, kde není tělesné trestání dětí zakázáno, vnímali výrazně jinak, co se považuje za lehké a těžké formy tělesných trestů. Relativně velká menšina francouzských rodičů (9,3%) vnímala těžké bití (tedy zacházení, které se blíží týrání) jako právně dovolenou formu trestu.

Nejnižší citlivost, pokud jde o vědomí škodlivosti násilí vůči dětem, pak projevovali francouzští rodiče. Například jen 56% francouzských rodičů ztotožňuje „silné bití“ s násilím, a jen 32% z nich

⁶⁴ *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*: BGB, § 1631 Marg. 22, 6. Auflage. C. H. BECK, 2012.

⁶⁵ Tamtéž, §1631 Marg. 23.

⁶⁶ Srov.: *Familie – kein Platz für Gewalt! (?) 20 Jahre gesetzliches Gewaltverbot in Österreich, Vergleichende Untersuchung Österreich – Deutschland – Schweden – Frankreich – Spanien*, Bundesministerium für Wirtschaft, Familie und Jugend, str. 20, Wien 2009, dostupné na <http://www.bmfj.gv.at/service/publikationen/familie/familie-kein-platz-fuer-gewalt-20-jahre-gesetzliches-gewaltverbot-in-oesterreich.html> (navštíveno dne 2. 5. 2015).

považovalo pohlavky či štulce uštědřené dítěti učitelem (což je ve francouzských školách legální postup) za násilí.⁶⁷

D Společenské vnímání používání tělesných trestů

Základní otázkou ke zvážení ve vztahu k zavedení legislativního zákazu tělesných trestů je, zda legislativní opatření jsou způsobilá přispět ke snížení používání tělesných trestů ve výchově. Namítá se totiž, že užívání tělesných trestů při výchově v Evropě klesá v závislosti na jiných faktorech (například v souvislosti s přesvědčením o škodlivosti tělesného trestání dětí) a tento jev přímou souvislost se zaváděním explicitní legislativy nemá.

První evropská srovnávací studie o účinnosti legislativního zákazu tělesných trestů na výchovu v rodinách vznikla v roce 2009 v Německu a zahrnuje pět evropských států.⁶⁸ Srovnávána byla skupina států, kde je výslovný zákaz tělesných trestů v rodině zaveden do právní úpravy (Švédsko, Německo, Rakousko), a skupina států, kde sice nebyla tato legislativa zavedena, ale proběhly zde osvětové kampaně o škodlivosti tělesného trestání dětí na vývoj dítěte (Španělsko, Francie). Výběr srovnávaných zemí měl umožnit porovnání účinnosti opatření zahrnujících legislativní opatření na jedné straně a na druhé straně účinnost opatření zahrnujících pouze osvětové a informační aktivity.

V obecné rovině výsledky studie ukazují, že ve sledovaných zemích většina rodičů sdílí povědomí o zavrženíhodnosti násilí ve výchově a obecně podporuje myšlenku nenásilné výchovy. Tento rys lze vyložit jako výraz všeobecného směřování společenského vědomí k nenásilným výchovným hodnotám napříč Evropou.⁶⁹ Asi 15 – 20% respondentů ale vyjádřilo názor, že by nebyli schopni vychovávat své děti v každodenním životě bez použití alespoň mírných forem tělesných trestů. Mezi švédskými rodiči zastávalo tento názor 18% respondentů. Ve Francii byl ale poměr rodičů, kteří uvedli, že si nedovedou představit výchovu svých dětí bez alespoň občasných odchylek se k drastickým prostředkům, více jak dvakrát vyšší: 43%. V této souvislosti pak není nijak udivující, že 53% francouzských rodičů se vyslovilo proti zrušení zákazu tělesných trestů při výchově dětí.

V Rakousku jsou tělesné tresty ve výchově zakázány od roku 1989, nicméně zavedení této úpravy nebylo doprovázeno žádnou osvětovou a informační kampaní. V Německu se taková celonárodní plošná kampaň pod heslem „Více úcty dětem“ po zavedení zákazu tělesných trestů v roce 2000 uskutečnila, ale po roce 2002 byla postupně utlumena. Díky rozsáhlé celonárodní osvětové a

⁶⁷ Tamtéž, str. 27.

⁶⁸ Teil A. Bussmann, K., Erthal, C., Schroth, A. : *Ergebnisse aus dem europäischen Fünf-Länder-Vergleich*, Tamtéž, str. 9 – 28.

⁶⁹ Průzkum v Rakousku v roce 2014 realizovaný k 25. výročí zákonného zákazu tělesných trestů v Rakousku ukázal, že procento rodičů, kteří považují za akceptovatelné tělesné násilí v jakékoliv formě, významně poklesl v porovnání se situací zjištěnou v roce 1977. Plácnutí rukou odmítalo 78% rodičů (v porovnání s 51% v roce 1977) u pohlavků vzrostlo procento odmítajících v roce 2014 o 34% a u lehkého plácnutí o 30% oproti roku 1977. Srov. *Das Recht auf eine gewaltfreie Kindheit*. str. 9, Bundesministerium für Familie und Jugend, Wien 2014. Dostupné na <http://www.koje.at/index.php/service/downloads> (navštíveno dne 2. 5. 2015), str. 24.

informační kampani ve Švédsku bylo 90% Švédů seznámeno s novou legislativou již rok po jejím uzákonění. Ve Švédsku následně nebylo rozhodnuto o postupném utlumování této kampaně, ale nadále průběžně probíhá osvěta na několika úrovních, včetně zapojení nevládních organizací, ohledně škodlivosti tělesných trestů a skutečnosti, že tělesné tresty jsou nezákonné.

Zatímco ve Švédsku je 90% rodičů informováno o tom, že tělesné tresty jsou ve výchově zakázány, v Rakousku a v Německu to bylo v roce 2009, kdy byla studie pořizována, jen 32% a 31% respondentů.⁷⁰ Studie uvádí, že například rok poté, kdy byl uzákoněn zákaz tělesných trestů v Německu, pouze přibližně 30% německých rodičů a odpovídající počet německých dospívajících vědělo, že zákon je orientován na nenásilnou výchovu dětí.⁷¹

Poměrně výrazný rozdíl v míře informovanosti respondentů v obou zemích při porovnání se Švédskem ukazuje na potřebu intenzivních osvětových kampaní, které doprovází legislativní zákaz tělesných trestů. Je ale třeba je realizovat průběžně, nikoliv jednorázově. Ve Španělsku bylo přibližně 38% a ve Francii přibližně 32% rodičů informováno o osvětových kampaních, jejichž cílem bylo informovat obyvatelstvo o škodlivosti tělesného trestání dětí.

Provedené srovnání četnosti používání definovaných opatření při výchově dětí ukázalo, že Švédsko má významně nižší úroveň užívání trestů v celém spektru tělesného trestání než ostatní porovnávané státy. Celkem 14% švédských rodičů uvedlo, že používají lehké plácnutí dítěte po obličeji (resp. pohlavek), zatímco v Rakousku to bylo 50%, v Německu 43% a ještě významněji více v obou státech, kde nejsou výslovně zakázány tělesné tresty: ve Španělsku 55% a ve Francii dokonce 72%. Ještě významnější rozdíly mezi dvěma skupinami států se vyskytly u tělesného trestu „plácnutí rukou přes zadeček“, kde užívání tohoto trestu uvedlo 4% respondentů ve Švédsku, 16% v Rakousku a 17% v Německu, zatímco ve Francii a Španělsku to bylo přes polovinu rodičů.⁷²

Nicméně ani Rakousko, ani Německo nedosahují tak nízké úrovně tělesného trestání jako Švédsko, které má absolutně nejnižší výskyt násilí v rodinné péči o děti. V roce 1994 pouze 50% švédských dětí uvedlo, že je rodiče tělesně trestají, na rozdíl od 76% dětí v Německu ještě v roce 2001. Jen 3% švédských dětí bylo bito do obličeje nebo do hlavy a jen 1% bylo tvrdě bito, zatímco v Německu to bylo ještě v roce 2001 9% a 3% dětí.

⁷⁰ O tom, že v Rakousku je zákonem zakázány tělesné tresty na dětech, bylo v roce 2014 informováno 58% Rakušanů, přičemž mezi Rakušany mladšími třiceti let byl tento poměr ještě nižší: 47%. Mezi Rakušany staršími padesáti let bylo o zákonném zákazu informováno sedm osob z deseti. Ještě větší je rozdíl podle věku mezi ženami: zatímco ženy pod 30 let vědí o tomto zákazu v 47%, ženy nad 50 let v 74%. Srov.: *Das Recht auf eine gewaltfreie Kindheit*. str. 9, tamtéž.

⁷¹ Srov.: *Familie – kein Platz für Gewalt! (?) 20 Jahre gesetzliches Gewaltverbot in Österreich, Vergleichende Untersuchung Österreich – Deutschland – Schweden – Frankreich – Spanien*, Bundesministerium für Wirtschaft, Familie und Jugend, str. 20, Wien 2009, str. 20 a 21, cit. výše, v pozn. č. 66.

⁷² Tamtéž, str. 14 a násl.

Porovnání výchovných stylů přineslo další významné rozdíly. Zatímco tři čtvrtiny švédských rodičů vychovávají své děti nenásilně, pětina „konvenčně“⁷³ a pouze 3% náležely do skupiny násilných rodičů, většina rakouských (56%) a německých rodičů (58%) upřednostňovala „konvenční“ výchovu. Zatímco čtvrtina rodičů v těchto zemích upřednostňovala nenásilnou výchovu, 14% rodičů patřilo do skupiny uplatňující násilnou výchovu. Oproti tomu téměř polovina španělských rodičů (48%) a francouzských rodičů (47%) upřednostňovala násilnou výchovu.⁷⁴

Porovnání všech států ukázalo, že dnešní rodiče byli podrobeni daleko více násilné výchově než byla ta, kterou sami užívají ve vztahu ke svým dětem. Nicméně celých 39% švédských rodičů bylo vychováno zcela bez násilí, což je úroveň, kterou současní rodiče v Rakousku a Německu stále ještě nedosahují. Poměr současných násilných vychovatelů ve Španělsku a ve Francii, tedy ve státech bez zákonů zakazujících tělesné tresty u dětí, byl bezmála dvakrát vyšší než ve švédské rodičovské generaci.⁷⁵

Tyto výsledky, pokud jde o používání tělesných trestů v jednotlivých zemích, jsou způsobeny především velmi raným švédským legislativním zákazem tělesných trestů a široce rozšířeným přesvědčením o škodlivosti tělesného trestání dětí. Studie konstatuje, že i současná generace švédských rodičů byla vystavena daleko nižší míře násilí při výchově v sedmdesátých a osmdesátých letech minulého století, než současné děti v ostatních porovnávaných zemích.⁷⁶

Zjištěné rozdíly mezi jednotlivými zeměmi jsou konečně příliš veliké na to, aby je bylo možné připisovat pouze změnám hodnot ve společnosti. Důsledkem proměn společenských hodnot v čase je pouze obecné snížení úrovně násilí ve výchově. Zvyšující se citlivost ve vztahu k násilí na dětech je naopak důvodem pro zákaz tělesných trestů, v němž funguje vztah mezi postoji společnosti, citlivostí rodičů a právní reformou.⁷⁷

E Důsledky zákazu tělesných trestů v trestní represí

Jedním z důsledků zavedení zákonného zákazu tělesných trestů dětí je i skutečnost, že násilí na dětech lze stíhat dle ustanovení vztahujících se k ublížení na zdraví a dalších trestných činů proti tělesné integritě. Již ze samotné povahy prostředků trestního práva ovšem vyplývá, že trestně může být stíháno násilí jen za předpokladu dosažení určité úrovně závažnosti, včetně trestním právem předvídaných následků. Této úrovně většina v rodinách praktikovaných tělesných trestů nedosahuje. Lze tedy předpokládat, že trestním právem budou nadále postihovány jen nejzávažnější formy násilí na dětech, včetně domácího násilí, zneužívání a týrání. Ty ovšem jsou obvykle předmětem trestního postihu bez ohledu na to, zda je tělesné trestání dětí v domácím prostředí legální, nebo ne. Z výzkumů

⁷³ Srov. str. 16 tamtéž. „Konvenční“ výchova dle studie zahrnuje užívání všech druhů trestů kromě tvrdých tělesných trestů.

⁷⁴ Tamtéž, str. 16.

⁷⁵ Tamtéž, str. 17.

⁷⁶ Tamtéž, str. 18 a násl.

⁷⁷ Tamtéž, str. 27.

provedených ve Švédsku vyplývá, že zavedení zákazu tělesných trestů dětí ve Švédsku nijak nezvýšilo četnost trestního postihu násilí na dětech.

Ve Švédsku mají osoby profesionálně pracující s dětmi oznamovací povinnost vůči sociálním službám, pokud mají podezření na zneužívání dítěte. Oznamovací povinnost ve vztahu k policii zavedena není, policie ale musí veškerá podezření nahlásit sociální službě. Veškerá ohlášení policii jsou zanesena ve veřejných statistikách. Od roku 1982 byla zrušena předchozí úprava, podle níž bylo možno trestně stíhat fyzická napadení malé nebo nevelké závažnosti pouze za předpokladu, že stíhání bylo zahájeno na žádost oběti nebo osoby, která o ni pečuje.

Díky celoplošné informační kampani ve Švédsku v roce 1979 v souvislosti s uzákoněním zákazu tělesných trestů v domácím prostředí se tedy dalo předpokládat, že změna právní úpravy přinese nárůst hlášených případů fyzického napadení dětí od roku 1980, což se skutečně stalo. Nicméně i v době nejvyššího nárůstu poměr dětí, jichž se mělo oznámené fyzické napadení týkat, nepřevýšil 2,8 na každých 1000 osob. Většina hlášených případů napadení dětí se týkala přestupků nebo běžných prohřešků, přičemž ale ve stejném období nevzrostl relativní poměr mezi ohlášenými závažnými případy fyzického napadení a přestupky nízké závažnosti.⁷⁸

Ze všech těchto důvodů bylo možné se obávat, že úplný zákaz tělesných trestů na dětech povede ke zvýšení kriminalizace pečujících osob v případech méně závažných fyzických napadení. K tomu ovšem nedošlo. Nárůst trestních oznámení fyzických napadení, kde nebylo ve stíhání pokračováno, se vysvětluje nárůstem oznámení fyzických napadení dětmi spáchaných jejich vrstevníky mladšími patnácti let.⁷⁹

Pokud je na základě trestního oznámení věc vyšetřována, může skončit obžalobou u soudu, potrestáním ve zkráceném řízení (ve zkráceném řízení je trest udělován formou denních pokut stanovených státním zástupcem ve výši a počtu podle závažnosti provinění), zastavením stíhání nebo rozhodnutím, že nebude učiněno žádné opatření. Z vyhodnocení statistik mezi lety 1984 – 1994 vyplývá, že poměr trestních oznámení fyzických napadení, které byly odloženy, zůstal stabilní a poměr stíhaných věcí dokonce od roku 1984 klesal, ač od roku 1982 bylo stíhání v těchto věcech pro policii jednodušší. Tyto skutečnosti jasně ukazují, že zákaz tělesných trestů dětí neměl za následek vyšší kriminalizaci drobných fyzických napadení dětí rodiči a ostatními dospělými.⁸⁰

Švédská společnost je poměrně členitá a žije zde poměrně velké množství migrantů. V roce 1993 bylo 90% nových migrantů z jiných než skandinávských zemí. U těchto cizinců, zejména pokud jde o uprchlíky, lze očekávat vysokou přítomnost úzkosti. Nadto se jedná převážně o osoby, vychované ve společnostech které neuplatňují zákaz tělesného trestání dětí. Zatímco poměr osob ze skandinávského prostředí, podezřelých z fyzického útoku, mezi lety 1984 a 1994 poklesl, v souladu

⁷⁸ Srov. Durrant, J. E. : *A Generation without Smacking: The impact of Sweden's ban on physical punishment*. The Save the Children Fund, London, 2000, str. 11, cit. výše, v pozn. č. 5.

⁷⁹ Tamtéž, str. 12.

⁸⁰ Tamtéž, str. 13 a násl.

s učiněným předpokladem ze statistik vyplynulo, že naopak vzrostl poměr občanů jiných než skandinávských zemí mezi těmito stíhanými.⁸¹

F Opatření sociálních orgánů

Důležitým prostředkem uplatňování zákazu tělesných trestů ve výchově je sociální intervence v případech ohrožených dětí. Ve Švédsku se úsilí v oblasti sociální intervence zaměřilo na vytvoření systému sociálních opatření, který se bude prosazovat stále více preventivně, s odborníky kteří budou odrazovat rodiče od užívání fyzického násilí proti dětem a poskytovat podporu ohroženým rodinám. V souvislosti se zavedením zákazu tělesného trestání dětí se očekávalo, že se zvýší počty dětí, kterým budou poskytnuty sociální služby podpory a péče.

Ty mohou být poskytovány buď podle zákona o sociálních službách (*Socialtjänstlagen, SoL*), nebo podle speciálních ustanovení o péči podle zákona o mládeži (*Lagen med särskilda bestämmelser om var dav unga, LVU*). Opatření podle SoL jsou vždy uplatňována na základě souhlasu rodičů. Obecně se předpokládalo, že SoL povede ke zvýšení počtu dobrovolných opatření a snížení počtu vrchnostensky nařizovaných opatření dle LVU, a k tomu také došlo. Mezi roky 1982 a 1995 objem nařízených opatření ročně poklesl o 46%. V roce 1995 bylo méně než 20% opatření nařízeno bez souhlasu rodičů.⁸²

Od roku 1982 dochází ke snižování počtu dobrovolných opatření zahrnujících umístění dítěte mimo rodinné prostředí a naopak zvyšování objemu opatření zahrnujících přidělení kontaktní osoby. Zatímco v roce 1982 počet opatření spočívajících v umístění dítěte mimo domov přesahoval počty opatření spočívajících v přidělení kontaktní osoby, v polovině devadesátých let již byl poměr opačný a počet opatření zahrnujících přidělení kontaktní osoby se více jak zdvojnásobil. Počet opatření zahrnujících umístění dítěte mimo domov se naproti tomu o třetinu snížil.⁸³

IV. Shrnutí

Z rozboru právních úprav sedmi evropských zemí vyplynuly závěry, které lze využít při uskutečňování bodu 40 Závěrečných doporučení Výboru pro práva dítěte a které dále shrnujeme.

Užívání tělesných trestů při výchově dětí klesá v Evropě, ale také v dalších ekonomicky vyspělých zemích. Rodiče si stále více uvědomují škodlivý vliv fyzického násilí na zdravý vývoj dětí. Uchýlení se k násilí vůči dítěti vnímají jako výchovné selhání, jako důkaz problémů při uplatňování rodičovské role. Zvyšující se citlivost ve vztahu k násilí na dětech je zjevně důvodem pro zákaz tělesných trestů, v němž se promítnou postoje společnosti do právní úpravy.

⁸¹ Tamtéž, str. 16.

⁸² Tamtéž, str. 19.

⁸³ Tamtéž, str. 20.

Zákaz násilí při výchově je v právních řádech srovnávaných zemí formulován v různém rozsahu. Všechny státy, které přistoupily k zákazu tělesných trestů na dětech ve všech prostředích včetně domácího prostředí, zakazují fyzické násilí i působení duševní újmy, pokud má ponižující charakter. Většina porovnávaných států také podmiňuje zákaz násilí na dětech tím, že se jedná o formu *trestu*. V některých právních úpravách není ale vztah zákonného zákazu k trestání dostatečně jasně vyjádřen, a zákaz se týká jakéhokoliv násilí v souvislosti s výchovou dítěte (Rakousko, Norsko). Tento druhý způsob vymezení zákonného zákazu považujeme za méně šťastný, především proto, že je adresátům nesrozumitelný a znesnadňuje orientaci v tom, co je skutečně zakázáno. Vždyť použití určitého násilí na dětech nelze ve výchově vyloučit, nevyhnutelně k němu dochází při odvracení nebezpečí hrozícího dítěti nebo třetí osobě. Nelze doporučit ani úpravu obdobnou té, která byla přijata na Slovensku, kde právní úprava zakazuje tělesné trestání dětí ve všech prostředích kromě rodinného – to není dostatečně efektivní a nevede to k naplnění doporučení Výboru pro práva dítěte ani dalších mezinárodních monitorovacích orgánů.

Zavedení zákazu tělesného trestání dětí nevyhnutelně souvisí s faktem, že násilí na dětech vyšší intenzity a trvalosti následků může být postihováno trestním právem. Přímá závislost zákazu tělesných trestů na konkrétní trestněprávní sankci není v žádném z porovnávaných právních řádů zavedena. Netrestní charakter zákazu tělesného trestání dětí má dodat rodičům odvahu hledat odbornou pomoc v případě výchovných potíží nebo nevladatelnosti dítěte a získávat informace o alternativních výchovných metodách, což snižuje riziko, že rodiče budou spoléhat na násilné prostředky ve výchově.

Násilí vyšší intenzity, bez ohledu na to, zda je pácháno na dětech či dospělých, je však ve všech srovnávaných právních řádech trestné, a to na základě skutkových podstat jako je týrání, fyzické napadení, ublížení na zdraví či domácí násilí. Tyto skutkové podstaty jsou upraveny v trestním právu i v České republice. Zkušenosti ze Švédska ukazují, že v důsledku zákazu tělesných trestů dětí nedochází k vyšší kriminalizaci drobných fyzických napadení dětí rodiči a ostatními dospělými.

Závěry této studie ukazují, že v souvislosti se zavedením zákazu tělesného trestání dětí vzniká potřeba průběžné osvětové a informační kampaně zaměřené na rodiče. Jejím obsahem by měly být především informace o škodlivosti tělesného trestání dětí, o obsahu zakázaného jednání a informování o nenásilných výchovných prostředcích. Bez splnění této podmínky může nastat situace obdobná tomu, co se stalo v Rakousku, kde dvacet let po zavedení zákazu tělesného trestání dětí 70% obyvatel nevědělo, že tento zákaz v právním řádu existuje. Lze rovněž pochybovat o účinnosti takovéto právní úpravy, která zůstává adresátům zcela neznámá.

Výzkum ukázal, že v souvislosti se zavedením zákazu tělesného trestání dětí vzniká potřeba rozšiřování proaktivních opatření v oblasti sociálně právní ochrany dětí. V souladu se zkušeností Švédska se dá předpokládat, že zákaz tělesného trestání dětí, pokud o něm bude veřejnost řádně informována, přinese nárůst zásahů orgánů sociálně právní ochrany dětí. Dá se předpokládat, že zvláště rizikové rodinné prostředí v tomto ohledu existuje v rodinách nižších sociálních vrstev, drogově závislých rodičů, duševně nemocných nebo mentálně postižených rodičů a rodinách migrantů, včetně

rodin uprchlíků z kulturně odlišného prostředí. Je však třeba počítat s potřebou poradenství i u ostatních rodin.

Nárůst opatření sociálních orgánů vrchnostenského, nařizovacího charakteru v souvislosti se zákazem tělesného trestání dětí je spíše nežádoucí a v zásadě kontraproduktivní. Rodiče se většinou neuchylují k tělesnému trestání dětí proto, že by to považovali za dobrý výchovný prostředek. Výsledky prezentovaných výzkumů ukazují, že rodiče naopak považují tělesné trestání dětí za škodlivé a často za neefektivní. Nicméně mnoho rodičů si nedovede představit, že by bez občasného uchýlení se k fyzickým trestům byli schopni řádně plnit úkoly každodenní výchovy dítěte. Rodiče se uchylují k tělesným trestům, jestliže si neví s dítětem rady, nezvládají určité výchovné situace nebo považují dítě za úmyslně zlobivé a zlé.

Z hlediska efektivnosti přijaté právní úpravy považujeme za optimální švédské východisko, kde primárním cílem je výchova rodičů, nikoliv donucení. Na základě zkušenosti Švédska lze doporučit postupné rozšíření proaktivních sociálních opatření preventivního charakteru realizovaných na dobrovolném základě, tedy poradenské služby, rodičovské kurzy, rodinné terapie a mediace, pomoc kontaktní osoby a další sociální nástroje, které předpokládají souhlas a součinnost rodičů.

V. Seznam použité literatury a dalších zdrojů

1. Publikace:

Aktionsleitfaden. Gewaltfreie Erziehung Anregungen und Ideen für die praktische Arbeit. Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend, Berlin 2003

Das Bundeskinderschutzgesetz – Inhalte und Umsetzungserfordernisse. Deutscher Kinderschutzbund Landesverband NRW e. V., Wuppertal 2012

Das Recht auf eine gewaltfreie Kindheit. Bundesministerium für Familie und Jugend, Wien 2014

Durrant, J. E. : *A Generation without Smacking: The impact of Sweden's ban on physical punishment.* The Save the Children Fund, London, 2000

Ending corporal punishment. Ministerstvo zdraví a sociálních věcí Švédska, 2001

Familie – kein Platz für Gewalt!(?) 20 Jahre gesetzliches Gewaltverbot in Österreich, Vergleichende Untersuchung Österreich – Deutschland – Schweden – Frankreich – Spanien, Bundesministerium für Wirtschaft, Familie und Jugend, Wien 2009

Gewalt in der Familie und im nahen sozialen Umfeld. Bundesministerium für Wirtschaft, Familie und Jugend, Wien 2011

Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, 6. Auflage. C. H. BECK, 2012

Strategy to strenghten the rights of the child in Sweden, The Ministry of Health and social Affairs 2011

2. Zprávy:

Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children

Corporal punishment of children in Sweden, 2015

Corporal punishment of children in Norway, 2014

Corporal punishment of children in Germany, 2014

Corporal punishment of children in Slovakia, 2014

Austria – Country report, 2012

Finland – Country report, 2013

Poland – Country report, 2013

United Kingdom – country report, 2013

Commission on European Family Law

Dethloff, N., Martiny, D.: Parental Responsibilities National Report: Germany

Janterä-Jareborg, M. Singer, A. Sörgjerd, C.: Parental Responsibilities National Report: Sweden

Lodrup, P., Sverdrup, T.: Parental Responsibilities National Report: Norway

Maczynski A., Maczynska J.: Parental Responsibilities National Report: Poland

Kurki-Suonio K.: Parental responsibilities National Report: Finland

Roth M.: Parental responsibilities National Report: Austria

Výbor pro práva dítěte

Česká republika, *Závěrečná doporučení ke třetí a čtvrté periodické zprávě*, 4. srpna 2011, CRC/C/CZE/CO/3-4

Německo, *Třetí a čtvrtá periodická zpráva*, 11. září 2012, CRC/C/DEU/3-4

Norsko, *Závěrečná doporučení k třetí periodické zprávě*, 21. září 2005, CRC/C/15/Add.263

Rakousko, *Závěrečná doporučení ke druhé periodické zprávě*, 5. října 2012, CRC/C/AUT/CO/3-4

Rakousko, *Třetí a čtvrtá periodická zpráva*, 16. listopadu 2011, CRC/C/AUT/3-4

Polsko, *Třetí a čtvrtá periodická zpráva*, 15. prosince 2014, CRC/C/POL/3-4

Slovensko, *Závěrečná doporučení ke druhé periodické zprávě*, 10. července 2007, CRC/C/SVK/CO/2

Spojené království, *Závěrečná doporučení ke třetí a čtvrté periodické zprávě*, 20. října 2008, CRC/C/GBR/CO/4

Švédsko, *Závěrečná doporučení ke čtvrté periodické zprávě*, 26. června 2009, CRC/C/SWE/CO/4

Švédsko, *Pátá periodická zpráva*, 5. května 2014, CRC/C/SWE/5

Výbor proti mučení

Německo, *Závěrečná doporučení k páté zprávě*, 12. prosince 2011, CAT/C/DEU/CO/5

Rada pro lidská práva OSN

Slovensko, *National Report*, 8. listopadu 2013, A/HRC/WG.6/18/SVK/1

3. Internetové zdroje

Německo

<http://www.kinder-ministerium.de/>

<http://www.bmfsfj.de/BMFSFJ/Kinder-und-Jugend/kinder-und-jugendschutz.html>

<http://www.kindergerechtes-deutschland.de/zur-initiative/nationaler-aktionsplan/>

<http://www.kinder-jugendreport.de/>

<http://www.mehr-respekt-vor-kindern.de/>

Švédsko

<http://www.barnombudsmannen.se/>

<https://sweden.se/society/smacking-banned-since-1979/>

<http://www.government.se/>

Rakousko

http://www.gewaltinfo.at/betroffene/kinder/gewaltfreie_erziehung.php

<https://www.eltern-bildung.at/>

<http://www.kinderrechte.gv.at/>

Norsko

<http://barneombudet.no/>

<https://www.regjeringen.no/>

<https://lovdata.no/>

Finsko

<http://www.finlex.fi/en/>

Slovensko

http://jaspi.justice.gov.sk/jaspiw1/jaspiw_mini_fr0.htm

Spojené království

<http://www.legislation.gov.uk/>

Komparativní:

<http://ceflonline.net/parental-responsibility-reports-by-jurisdiction/>

<http://www.endcorporalpunishment.org/pages/progress/reports.html>

4. Právní předpisy srovnávaných zemí a jejich překlady do anglického jazyka